

ӘОЖ 343.2/.7

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА КРИПТОВАЛЮТАНЫ
ЗАҢДЫ РЕТТЕУДІ ЕНГІЗУ**

Турегалиев Бекбол Болатович

Bolat_bekbol_06_kz@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Заң факультетінің 3 курс студенті,

Нұр-Сұлтан қаласы, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – з.ғ.к., доцент Ашимова Э.А.

Жаңа сандық технологиялардың дамуы кез-келген салаға өз әсерін тигізіп жатыр. Электронды төлем жасау қалыпты процеске айналып, электронды ақшалар уақыты жақындап келеді. Жиі айтылып жүрген криптовалюта дегеніміз не? Биткоин ше? Оны қайда, қалай қолданамыз?

Еуропаның валютасы еуро, Америкада доллар, Қытайда юань, Қазақстанда теңге болса, енді интернеттің өз валютасы пайда болды. Ол — Биткоин криптовалютасы деп аталады. Шынайы өмірде біз қай жерде жүрсек, сол жердің валютасын қолдануға мәжбүрміз. Ал интернет қолданушыларына төлемдерін Биткоинмен жүргізуді ешкім талап етпейді. Криптовалюта — еркін адамдардың еркін таңдауы.

Криптовалюта— сандық валютаның түрі. Оның эмиссиясы мен есеп-қисабы түрлі криптографиялық әдістерге негізделген. Ал жұмыс істеуі компьютерлік желіде орталықтандырылмаған. Криптовалюта — жаңа технологиялар мен үкіметтің бақылауынсыз жүргізуге негізделген төлемдер мен ақша аударымдарының жылдам әрі сенімді жүйесі [1].

Қазақстан Республикасында криптовалютаның нормативтік-құқықтық базасы бүгінгі күні жоқ болғанымен, бірақ-та криптовалютта заң жүзінде тыйым салынбаған. Сонымен қатар, ол заңды мәртебесі жоқ және ол ақша болып та, актив ретінде де танылмайды, сондай-ақ заңды төлем құралы да емес. Криптовалюта, атап айтқанда, Bitcoin жүйесінің құқықтық режимі әр түрлі мемлекеттерде әр түрліше қолданылады, нақты айтқанда бір мемлекеттен екінші мемлекетке ауысқан да айтарлықтай өзгеріске ұшырайды. Бірқатар елдерде криптовалюталық операциялар ресми түрде рұқсат етіледі. Әдетте олар тауар немесе инвестициялық актив ретінде қарастырылады және салық салу нысаны болып табылады. Bitcoin басқа елдерде өте таңымал мысалы, Германияда айырбастау валютасы, ал Жапонияда Bitcoin сатып алу құқығы бар заңды төлем болып табылады [2]. Ал Қытай мемлекетін де Bitcoin операцияларын жүргізуге банктерде тыйым салынады, бірақ-та жеке тұлғаларға рұқсат етіледі [3].

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың нормативтік-құқықтық нақанның басталу нүктесі XI Астана экономикалық форумында сөз сөйледі. Мемлекет басшысы барлық елдер үшін криптовалюта айналымы саласында және олардың ұлттық қаржы жүйелерінде одан әрі бейімделуінің ортақ қағидаларын енгізу қажеттігін атап өтті. Бұл үшін Қазақстан Президенті БҰҰ негізінде G-Global сараптамалық талқылау форматын қолдануды ұсынды.

Бұл әмиянның қауіпсіздігіне назар аудару қажет. Жүйенің өзара байланысы болғандықтан, әмиянды бұзу мүмкін емес, шабуылдаушыларға іс жүзінде мүмкін емес жүйені бұзуға тура келер еді. Бірақ шабуылдаушылар басқаша жолды таңдайды. Қауіпсіздіктің бір аспектісі - оның иесі логиннің жоғалтып алуы және оны қылмыскерлердің ұрлап алуы[4]. Бұл жағдайда пайдаланушы парольді біле алмайды немесе есептік жазбаны блоктай алмайды, өйткені ақпарат жинаудың бірыңғай орталығы жоқ.

Қазіргі тәжірибиеде, қылмыскерлер криптовалюта иелерінің логинін ұрлап алған жағдайлар бар. Демек, табиғи сұрақ: Зардап шеккен пайдаланушы бұл жағдайда не істеуі керек? Ал мұнда үлкен проблемалар бар. Ұлттық заңнамада криптовалютаны реттеу жоқ, оны төлем құралы, тауар, азаматтық құқықтың басқа да объектілері ретінде тану мүмкін емес. Демек, меншік иесінің мүлкін ұрлау ұрлық деп танылуы мүмкін емес, өйткені ұрланған зат ретінде белгілі бір экономикалық және материалдық параметрлері бар мүлік болуы тиіс. Ал криптовалютаға келсек, ол бастапқыда материалдық пайдасы жоқ, ал оған тән экономикалық мәні әлі қолданыстағы заңнамада заңды растауды ала алмады. Осылайша, бұл жағдайда құқық қорғау органдары іс жүзінде жәбірленушіге көмек көрсете алмайды.

Сол ретте бізге АҚШтың заңнамасына көз жүгіртсек дұрыс болады. Ең алғашқы реет Калифорния Жоғарғы сотында мүлік ретінде мойындалды. Bitcoin жүйесін зат (мүлік) ретінде қарастырған жөн. Зат (мүлік), әдетте «бүкіл әлем бойынша бірыңғай сапа және құндылықтармен сатылатын тауарлар» деп анықталады. Бұл жіктеу дұрыс есептелген, себебі Bitcoin жүйесі пайдаланушылардың экономикалық мінез-құлқын бейнелейді және айырбастың дәстүрлі экономикалық тұжырымдамасына сәйкес келеді [5].

Зат (мүлік) - біздің жеке қажеттіліктеріміз бен талаптарымызға сәйкес келетін кез-келген элемент. Және осы физикалық мұқтаждықтардың бірі - құндылық құндылығының қажеттілігі. Тарих бойы адамдар түрлі құндылықтарды - тіпті какао бұршақтарын үнемдеу үшін пайдаланады, бірақ алтынға қарағанда агрессивті. Керісінше, қауіпсіздік - кез-келген нәрседен «қорғалған» кез-келген құрал. Валюта, әдетте, өніммен қамтамасыз етілгендіктен немесе үкіметтің салық пен қорғауға қабілеттілігі болғандықтан, ол қауіпсіздік ретінде қарастырылады [6].

Виртуалды валюталар зат (мүлік) болып табылады, өйткені олар ақша айырбастаудың түрі ретінде қызмет етеді: Bitcoin алдымен зат (мүлік) ретінде қаралуы керек, себебі ол пайдаланушы қауымдастығында ақшамен сатылып алады. Мюррей Ротбард өзінің негізгі жұмысында, «адам мен экономика және мемлекет», ақша айырбастаудың іс жүзінде жанама зат биржалары болып табылады деп бекітеді. Ротбард ақшаны дамыту мен алмасуды бақылап, өз ұсыныстарын қолдайды. Жалпыға ортақ ақша формасына дейін адамдар мәміле жасау үшін биржа немесе «тікелей айырбас» жасау керек болды. Сонымен қатар, Bitcoin тұтынушы қауымдастығында ақшалай тауар ретінде әрекет етеді, бірақ баға белгілеу тұрғысынан ол басқа тауарлар ретінде бағаланады. Дәстүрлі тауарлардың, мысалы, алтын, күміс және ауылшаруашылық өнімдерінің бағасы олардың сұранысына және жетіспеушілігіне байланысты өзгереді. Көптеген адамдар тұрақты ұсыныспен мүлікті алғысы келгенде, баға көтеріледі. Осылайша, Bitcoin бағасы бірдей бекітілген жабдықтау үлгісіне сәйкес өзгереді. Биткоиндер аз, өйткені, биткоиндер қанша биткоиндерді өндіру арқылы шығаратындығын бақылайтын алгоритм биткоинді азайтуға әзірленеді. Bitcoins сирек болып

саналады, себебі олардың саны шектеулі, бұл пайдаланушыларға оларды басқару үшін бағаны өсіруге дайын екендігіне әкеледі. Ақыр соңында, Bitcoin-дің құны ұсыныс пен сұранысқа байланысты анықталады - монета біреудің оған төлеуге дайын болғанына тұрарлық [7].

Сондықтан біз криптовалюта АҚШ заңнамасымен бірдей зат (мүлік) деп мойындағанымыз дұрыс деген ұсыныс тастап отырмын. Өйткені криптовалюта бағасы сұраныс пен ұсынысқа байланысты болады. Криптовалюта иелерін заңды түрде қорғау мүмкіндігін беру керек деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Аяғанов М., Криптовалюта, Павлодар облыстық газеті сайты, 02.03.2017 <http://www.saryarka-samaly.kz/index.php?id=91>
2. Kesia L., In Germany, Bitcoin Is Now Legal Tender , научный журнал “Big think” 19.08. 2013 <https://bigthink.com/ideafeed/in-germany-bitcoin-is-now-legal-tender>
3. Helms K. Japanese Regulator Publishes Proposed Rules for Crypto Service Providers, Bitcoin.com <https://news.bitcoin.com/japanese-regulator-rules-cryptocurrency-service-providers/>
4. Базанов С. Можно ли взломать Биткоин? Bitcoin review, 29.12.2017
5. CFTC v. McDonnell, 287 F. Supp. 3d 213, Калифорния Жоғарғы сотының кейсі
6. Mitchell Prentis, Digital Metal: Regulating Bitcoin As A Commodity, 66 Case W. Res. L. Rev. 609, 626 (2015).
7. Jeff Currie, Bullion Bests bitcoin, Not Bitcoin, Goldman Sachs Global Investment Research, Mar. 11, 2014.